

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2022. № 8.

DOI: 10.32702/2307-2105.2022.8.40

УДК 330.1 / 330.3 / 316.7

*Я. К. Желобицький,
аспірант кафедри економічної теорії та конкурентної політики,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-0277-6609*

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ ЯК
КОМПОНЕНТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО
РИНКУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

*Y. Zhelobyts'kyu,
Postgraduate student of the Department of Economic Theory and Competition
Policy, State University of Trade and Economics*

**THE TRANSFORMATION OF VALUE PRIORITIES AS A
COMPONENT OF STATE REGULATION OF THE INTERNAL MARKET
IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION**

Культурні та економічні цінності є одним із елементів механізму державного регулювання економіки, особливо в умовах євроінтеграції, лібералізації та дерегуляції, що позначається на економічній поведінці та розвитку конкурентного ринку в Україні. В умовах військової агресії РФ проти України простежуються рід підтримки євроінтеграції та трансформаційні зміни в ціннісних пріоритетах: демократія, свобода,

захист прав людини, подолання корупції, гідний рівень життя та добробут стають превалюючими в соціумі. Метою статті є проведення аналізу трансформації ціннісних пріоритетів України в євроінтеграційних умовах як складового елементу державного регулювання внутрішнього ринку в умовах глобальної конкуренції. Встановлено, що суспільству України характерний змішаний тип свідомості, про що свідчать дві основні моделі системи цінностей: постіндустріальна, індивідуалістична модель західного зразка; патріархально-колективістська система цінностей з патерналістськими установами. В результаті посилення військової агресії в Україні суттєво трансформуються геополітичні орієнтації, посилюється цінність демократії, свободи, поваги до прав людини, що означає переломний момент у трансформації ціннісних пріоритетів та формування ідеології, в якій ключовими є верховенство права, демократія, права людини, вільний вибір. Стратегія, орієнтована на формування секулярно-раціональних цінностей для інноваційного розвитку національної економіки сприятиме утвердженню нових світоглядних установок.

Cultural and economic values are one of the elements of the mechanism of state regulation of the economy, especially in the context of European integration, liberalization and deregulation, which affects economic behavior and the development of a competitive market in Ukraine. In the context of the military aggression of the Russian Federation against Ukraine, there is an increase in support for European integration and transformational changes in value priorities: democracy, freedom, protection of human rights, overcoming corruption, a decent standard of living and well-being. The purpose of the article is to analyze the transformation of Ukraine's value priorities in the conditions of European integration as an integral element of state regulation of the domestic market in the context of global competition. It has been established that society is characterized by a mixed type of consciousness, as evidenced by two main models of the value system: a post-industrial, individualistic model of the Western model;

patriarchal-collectivist system of values with paternalistic attitudes. During 1999-2011, there was a gradual movement towards the pole of "traditional values", and the path from the values of survival to the values of self-expression is slow, which is generally typical for other post-Soviet countries. The inconsistency of European integration processes due to geopolitical disputes from the beginning of independence until 2014 made it impossible for the processes of transformation of economic values in the life of Ukrainians. As a result of the intensification of military aggression in Ukraine, geopolitical orientations are significantly transformed, the value of democracy, freedom, and respect for human rights is enhanced. This means a turning point in the transformation of value priorities and the formation of an ideology in which the rule of law, democracy, human rights, and free choice are key. A strategy focused on the formation of secular-rational values for the innovative development of the national economy will contribute to the establishment of new worldviews. The results also indicate a positive perception of European integration and democracy, in particular, a democratic political system in Ukraine. Under the conditions of military aggression, a new ideology is being formed, built on patriotism, human rights and dignity, freedom, unity, patriotism, which will eradicate the traditional inconsistency on the path to European integration, especially between the western and eastern regions of Ukraine.

Ключові слова: *трансформація, ціннісні пріоритети, економічна поведінка, регулювання ціннісної трансформації, глобальна конкурентоспроможність, економічні орієнтації, євроінтеграція.*

Keywords: *transformation, value priorities, economic behavior, regulation of value transformation, global competitiveness, economic orientations, European integration.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. *Культурні та*

економічні цінності є одним із елементів державного регулювання економіки в умовах євроінтеграції та зростання рівня глобальної конкуренції. Серед векторів розвитку національної економіки відповідно Національній стратегії до 2030 року [16] – культурно-ціннісна трансформація, яка передбачає формування відповідальних громадян, сприятливого середовища для збереження та розвитку населення, формування громадянського суспільства та національної ідентичності, трансформацію парадигми патерналістичних установок на парадигму етичного, вільного співіснування та спів створення, розвиток інновацій, освіти, відповідального бізнесу та соціального підприємництва. До культурно-ціннісної трансформації віднесено такі напрямки, як популяризація європейських цінностей, прав та свобод людини (посилення євроінтеграції), зростання економічної відповідальності (забезпечення верховенства права, захищеності та пріоритетності приватної власності, нетерпимості до корупції), сприяння економічній свободі (вільна та чесна конкуренція, рівний доступ бізнесу до ринку, розвиток підприємництва, талантів та інновацій, безбар'єрний рух капіталу), популяризація патріотизму та державної спроможності (прагматичні, суб'єктивність, ефективна цифрова сервісна держава, національна безпека). Визначені напрямки трансформації ціннісних пріоритетів потребують детального вивчення їх сучасного стану в умовах посиленої євроінтеграції України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ціннісні пріоритети розглядаються в контексті економічної теорії, соціології, поведінкової економіки у роботах Хофстеде Г. [1], А. Макдональд [4], Д. Клейбер та Р. Крендалл [3], Дж. Роттера [5], М. Вебера [6], Д. Канеман та А. Тверські, А. Сміта, В. В. Козюк, Є. В. Савельєв, О. М. Сохацька, О. П. Шимантей, О. В. Длугопольський, Т. Л. Желюк, Р. М. Березюк, Н. Я. Кравчук, К. В. Лопух, С. В. Майстренко та О. А. Романенко [14].

Не зважаючи на суттєві теоретико-практичні напрацювання в емпіричних дослідженнях відсутній аналіз трансформаційних змін цінностей

громадян України в контексті євроінтеграції та в умовах лібералізації державного регулювання внутрішнього ринку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є проведення аналізу трансформації ціннісних пріоритетів України в євроінтеграційних умовах як складового елементу державного регулювання внутрішнього ринку в умовах глобальної конкуренції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Події Майдану 2014 року, агресивні дії та військове вторгнення 2022 року в Україну суттєво трансформували думку громадян щодо вступу в ЄС, вплинувши на геополітичні орієнтації: якщо у вересні 2013 року вступ в ЄС підтримували лише 41% громадян, то у 2015 році – 47%, у 2019 році – 51%, у 2022 році – 81%.

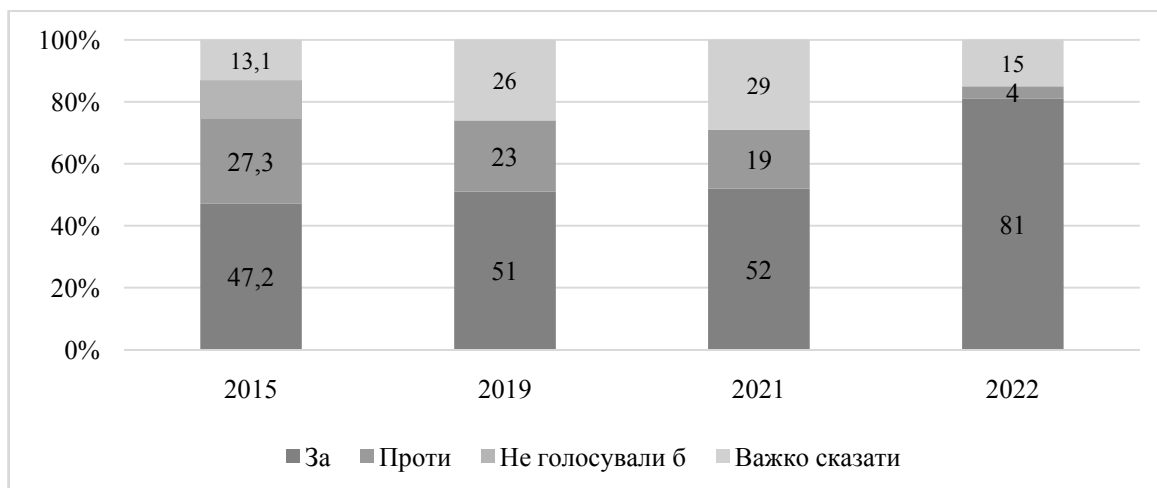

Рис. 1. Трансформація геополітичних орієнтацій громадян України, 2015-2022 роки

Джерело: складено автором за даними [11-13]

При цьому геополітичні орієнтації громадян у 2019 році суттєво відрізнялися залежно від регіону: в західних та центральних областях більшість підтримували вступ до ЄС, до НАТО, на півдні громадяни практично однаково підтримували як вступ до ЄС, так і вступ до Митного Союзу, більшість були проти вступу до НАТО, а в східних областях

переважали прихильники вступу до Митного Союзу, аніж до ЄС, і проти вступу до НАТО [12].

В українському суспільстві наявний консенсус щодо вступу до ЄС (81% підтримують вступ до ЄС), проте серед опитуваних 62% відзначають (Рис. 2), що України повинна відстоювати власні інтереси та не погоджуватися на окремі вимоги ЄС. 31% опитуваних відзначили, що Україна повинна схвалити потрібні закони, гармонізуючи законодавство, та стати членом ЄС. Прагнення до вступу до ЄС домінує серед населення України [12].

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів щодо ствердження про потребу виконання вимог ЄС в регіональному вимірі, 2022 рік

Джерело: [12].

Згідно культурної мапи світу, побудованої за даними Світового дослідження цінностей за результатами оцінок цінностей громадян в різних країнах світу за період 1999-2004 років, 2005-2008 років та 2010-2014 років, Україну належить до країн, де переважають цінності виживання, секулярно-раціональні цінності, займаючи проміжну позицію по шкалі «традиційність-секулярність». Впродовж 1999-2011 років спостерігався поступовий рух ближче до полюса «традиційних цінностей», а шлях від цінностей виживання до цінностей самовираження повільний, що в цілому характерно для інших пострадянських країн. Для порівняння, в країнах східної Європи, які інтегровані в ЄС рух відбувся більш швидкими темпами (наприклад, в

Польщі, Чехії, Угорщині, Словаччині). Для України також характерні високий рівень вагомості сім'ї, релігії, збереження гендерних стереотипів; менший порівняно з європейським рівень важливості демократії; розподіл думок щодо реформування, революції, консервації; зростання громадянської участі та рівня поваги до прав людини; зростання рівня довіри до громадян; середній рівень оцінки власної відповідальності за життя та можливості вільного вибору; високий рівень патерналістських установок; недооцінка потенціалу власної праці для забезпечення успіху; низька довіра до державних та формальних інститутів, політичних партій.

За результатами світового опитування цінностей [7-10] українці значною мірою довіряли ЄС у 1996-2020 роках: оцінка рівня довіри становила 2,36 у 1996 році, 2,65 у 2006 році, 2,54 у 2020 році. Результати також вказують на позитивне сприйняття євроінтеграції та демократії, зокрема демократичної політичної системи в Україні. Оцінки демократичної політичної системи в Україні наступні: 2,06 у 1996 році, 1,87 – у 2006 році, 1,85 – у 2011 році та 1,90 - у 2020 році (оцінки за шкалою 1 дуже хороша, 2 – швидше хороша, 3 – швидше погана, 4 – дуже погана). Середні значення оцінок демократичної системи також вказують на позитивне світосприйняття в Україні європейських цінностей: у 2006 – 2020 роках найбільш важливими ознаками демократії респонденти відзначили надання державної допомоги безробітним (8,18), процвітання економіки (8,23), захист громадянських прав людей від утисків з боку держави (8,26), вибір політичних лідерів на вільних виборах (8,45), рівність прав чоловіків та жінок (8,53).

На рисунку 3 відображено відповіді опитуваних щодо економічних цінностей: рівності, приватної власності, відповідальності громадян та уряду, конкуренції, роботи, нагромадження багатства в Україні у 2020 році.

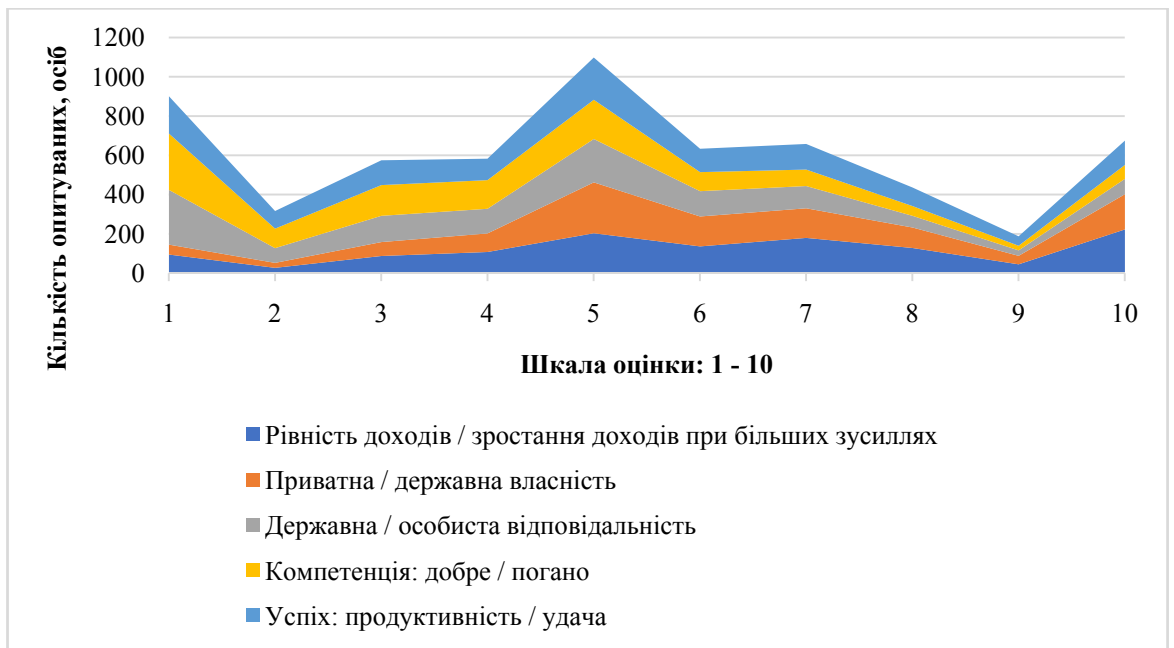

Рис. 3. Розподіл відповідей опитуваних щодо рівності, власності, відповідальності уряду, конкуренції, роботи, нагромадження багатства в Україні у 2020 році

Джерело: розраховано автором [7-10].

Під впливом соціальних змін, процесів трансформації українського соціуму та економіки змінюються ціннісні орієнтації у сфері праці, ставлення населення до роботи загалом та окремих її аспектів зокрема. Відхід від зрівняльного підходу формування розміру оплати праці, який був характерним за радянських часів, виявився у зростанні частки українців, які підтримували підхід «дохід повинен бути значно вищим у випадку більш істотних індивідуальних зусиль». За результатами опитування 2008 року тією чи іншою мірою таку точку зору підтримували 71% (сума відповідей від 7 до 10 балів), при цьому повну згоду (10 балів за 10-бальною шкалою) обрали 41%. У 2020 році вже 47% підтримали таку точку зору, з них останню відповідь обрали 18%. Результати в Україні близькі до показників Швеції, Естонії та Болгарії. Близько 42% українців схильні підтримати точку зору, що частка державної власності в бізнесі та виробництві повинна бути збільшена (сума відповідей від 7 до 10 балів). З протилежною точкою зору, що повинна бути збільшена частка приватної власності у бізнесі та

виробництві, погодились 21% опитаних (сума відповідей від 1 до 4-х балів). Порівняно з іншими країнами, українці найбільшою мірою підтримують державну власність в бізнесі та виробництві. Близькими є погляди мешканців Іспанії, Болгарії і Польщі. Також результати підтверджують високий рівень патерналістських установок, який зменшується дуже і дуже повільно – майже половина (49,4% - сума відповідей від 1 до 4-х балів) тією чи іншою мірою розділяють точку зору, що держава повинна нести більше відповідальності за те, щоб усі громадяни були забезпечені. Натомість 22,4% підтримали погляд, що люди самі повинні нести більше відповідальності за те, щоб себе забезпечити (сума відповідей від 7 до 10 балів), але у цьому питанні спостерігається позитивна, на думку авторів, тенденція, адже в 2011 з цим твердженням погоджувались лише 12%. Україна демонструє результат близький до Кіпру, Греції, Іспанії. Дані також свідчать про переважно позитивне сприйняття конкуренції. Показники України наближені до показників Фінляндії, Греції, Італії, Литви, Словенії. А визнання того, що наполеглива праця забезпечує успіх є неоднозначним – у 2011 з цим твердженням погоджувались 50%, то в 2020 лише 41,3%. Частка тих, хто вважає, що до успіху приводять удача і зв'язки суттєво не змінилася 30% у 2011, і 32% у 2020. Середнє значення досить близьке до показника Німеччини та Греції [18].

Ментальність та світогляд українців подібні європейській, в якій відображено демократичні цінності (свобода, права людини, вільний вибір, розвиток особистості тощо). Суперечливість євроінтеграційних процесів через геополітичні суперечки з початку незалежності та до 2014 року унеможлилювала процеси трансформації економічних цінностей в життєдіяльність українців, тому проблематичним було утвердження демократії та цінностей європейської культури, зокрема економічної культури. Тому в українському світогляді водночас простежуються риси людино центричності, демократичності та патерналістські погляди, поведінка, життєві пріоритети через тривалий час перебування у складі СРСР

[15, с.46; 20; 14, с. 100]. Дані Світового дослідження цінностей [7-10], зокрема оцінки респондентами України економічних цінностей та демократії, відображають вказані установки та світогляд. Військова агресія РФ посилює в Україні прихильність до західноєвропейських цінностей, зокрема в економічній сфері. У третій хвилі загальнонаціонального соціологічного опитування, проведеного Фондом «демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва та Центром про права людини за підтримки Програми розвитку ООН в Україні «Що українці знають та думають про права людини: оцінка змін (2016-2020)» виявлено найбільшу важливість цінності свободи для громадян України: 84% опитуваних відзначили її важливість (86% у 2018 році та 80% у 2016 році). Важливими цінностями громадяни також відмітили справедливість (73%), безпеку (64%), гідність (60%), відповідальність (57%) та рівність (57%), вільний розвиток особистості (53%), дотримання законів (48%), порядок (48%), матеріальне забезпечення (47%), мораль (43%), патріотизм (38%), толерантність (31%). В умовах складної економіко-політичної ситуації 2022 року громадяни України матимуть ще вищий рівень прихильності до цінності свободи, відповідальності, єдності та солідарності, права та гідності, цінності демократичної держави, де пріоритетними є верховенство права.

Очевидним є факт, що в умовах військової агресії формується нова ідеологія, побудована на патріотизмі, правах та гідності людини, свободі, єдності, патріотизмі, що викорінюватиме традиційну суперечливість на шляху до євроінтеграції, особливо між західними та східними областями України. Военні операції останніх років в Україні здійснили важливий вплив на національну ідентичність українців, їх світоглядну позицію, зокрема геополітичну, спочатку зумовивши роздробленість населення, а сьогодні – посиливши єдність та солідарність.

Популяризація урядом України важливості підприємницької діяльності в умовах складної економіко-політичної ситуації сприятиме формуванню економічних цінностей, подібних до європейських з наскрізною

демократизацією соціуму, гуманізмом та верховенством права, та водночас руйнуванню імперського радянського світогляду, для якого характерний патерналізм, етатизм, прагнення корупційного збагачення, рівності та меншовартості. Зовнішньо політичні орієнтири України в сьогоденнішніх реаліях спрямовані на європейський простір, тому в ціннісній системі соціуму з часом вкоріняться демократично-гуманні ціннісні пріоритети, орієнтовані на індивідуалізм, розвиток талантів, особистості, успішність, конкурентоспроможність, вільний вибір, патріотизм, незалежність.

Поширення націоналістичних почуттів та відповідна їм риторика в українському суспільно -політичному світогляді спостерігається з 2014 р. та особливо актуалізувалася в 2021-2022 роках. Значною мірою ця обставина викликана фрагментацією державних кордонів та появою іміджу взаємного ворога, що визначає не лише консолідацію населення, але визначає вектор подальшого геополітичного європейського розвитку країни. Власне, цей факт, згідно соціологічних опитувань експертів Центру Разумкова, давно визначив ідеологічні та світоглядні пріоритети українського суспільства. Зокрема, українці у 2017 році надали неодмінний пріоритет тим політичним силам України, які орієнтовані на «захист національних інтересів України».

Модернізація – це векторна зміна соціокультурної сфери, зменшення локальних та збільшення універсальних компонентів, мегатренд від локалізму до універсалізму [2, с. 25]. Модернізоване суспільство здебільшого стосується країн західної цивілізації та суспільств на останніх стадіях процесу модернізації. Ринкова економіка, приватна власність, обмін, конкуренція, наймана праця, прибуток домінують у суспільстві країн Європи. Універсальний компонент включає правила, цінності та моделі поведінки. Рух до універсалізму багато в чому ідентичний руху до лібералізму в економіці та суспільстві та домінуванню раціонального світогляду. Процес формування цінностей високорозвинених країн Заходу (таких як приватна власність, права людини, конкуренція, конкурентоспроможність) тривав двісті років і витримав випробування часом. Ці цінності включені в усі

аспекти життя людського суспільства (наприклад, економіка, етика чи мораль), і вони стають невід'ємною частиною світогляду Заходу. Проте цінності українського соціуму все ж на сьогодні відмінні від західного світогляду. Процеси модернізації, які тривали два століття на Заході не спромоглися встановити в Україні західних цінностей, таких як індивідуалізм, приватна власність та протестантська трудова етика. Цінності сучасного ринкового суспільства впроваджуються повільно, що в цілому характерно для трансформації цінностей, які змінюються зі зміною поколінь. Крім того, відсутність з часу незалежності чітко визначеної на державному рівні ідеології, яка могла об'єднати ідеї українського суспільства, негативно позначалося на трансформації культурно-ціннісних орієнтацій. Військова агресія РФ зумовила посилення національної ідентичності, посилила позитивне світосприйняття євроінтеграції та демократичних цінностей. Закріплення в Національній економічній стратегії [16] «Культури відкритих платформ» 3.0 на зміну «Патронатній культурі 1.0» забезпечить ціннісну трансформацію, сприявши формуванню цінностей самовираження, секулярно-раціональних підходів у питаннях економічної свободи, суспільного устрою та правопорядку, поваги до прав людини, демократичності, громадянської активності. В результаті основними цінностями українського суспільства будуть економічна ефективність та раціональність, вільне підприємництво та приватна власність, що забезпечить процес модернізації.

Висновки. У дослідженні встановлено, що суспільству України характерний національний менталітет з подвійним характером. Про змішаний, навіть суперечливий характер свідомості свідчать дві основні моделі системи цінностей. З одного боку, існує постіндустріальна, індивідуалістична модель західного зразка, з іншого – патріархально-колективістська система цінностей, більш характерна для національної свідомості. Можна сказати, що процес модернізації не відбувся, але був процес запозичення фрагментів іншого культурного досвіду з акцентом на

демократію, права людини та свободу вибору. Нові цінності самі по собі не викликали неприйняття більшості людей, хоча вони суперечили колишнім радянським ціннісним уподобанням – суспільній власності, соціальній справедливості, справедливості та роботі в команді. Таким чином, у процесі трансформації України дві системи цінностей конфліктували між собою – ліберальна, що прийшла на зміну соціалізму, і традиційна, що формувалася протягом багатьох століть та зміни поколінь. Негативною рисою традиціоналізму є консерватизм, а що стосується лібералізму, то його головною ознакою є руйнівний характер бездушного змагання. Причиною цього конфлікту є неможливість стати інноваційною країною в українському суспільстві. Побудова суспільства нового типу вимагає адаптації кожним індивідом нових ідеалів, моделей поведінки, правил спілкування, мотивації роботи. В результаті посилення військової агресії в Україні суттєво трансформуються геополітичні орієнтації, посилюється цінність демократії, свободи, поваги до прав людини, що означає переломний момент у трансформації ціннісних пріоритетів та формування ідеології, в якій ключовими є верховенство права, демократія, права людини, вільний вибір. Стратегія, орієнтована на формування секулярно-раціональних цінностей для інноваційного розвитку національної економіки сприятиме утвердженню нових світоглядних установок.

Література

1. Hofstede G., Neuijen B., Ohayv D. D., Sanders G. (1990). Measuring organizational cultures: A qualitative and quantitative study across twenty cases. *Administrative science quarterly*, 35, 286-316.
2. Inglehart, R., Baker W. E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American sociological review*. 65, 19-51
3. Kleiber D. A., Crandall R. Leisure and work ethics and locus of control *Leisure Sciences*. 1981. Т. 4. №. 4. P. 477-485.

4. MacDonald A. P. More on the protestant ethic. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1972. T. 39. №. 1. P. 116.
5. Rotter J. B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological monographs: General and applied*. 1966. T. 80. №. 1. P. 1.
6. Weber M., Kalberg S. *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. – Routledge, 2013. URL: <http://www.mipan.info/pdf/ethic/6.pdf> (date of access 10.08.2022).
7. WVS Wave 3 (1995-1998). Ukraine 1996. WV3 Data Ukraine Spss v20221107. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV3.jsp> (date of access 10.08.2022).
8. WVS Wave 5 (2005-2009). Ukraine 2006. WV5 Data Ukraine Spss v20201117. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV5.jsp> (date of access 10.08.2022).
9. WVS Wave 6 (2010-2014). Ukraine 2011. Research & Branding Group. WV6 Data Ukraine Spss v20201117. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp> (date of access 10.08.2022).
10. WVS Wave 7 (2017-2020). Ukraine 2020. WVS Wave 7 Ukraine Spss v2.0. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp> (date of access 10.08.2022).
11. Геополітичні орієнтації жителів України: лютий 2019 року. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=827&page=1> (дата доступу 10.08.2022).
12. Геополітичні орієнтації жителів України: стале і мінливе останніх років. URL:

<https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=827&page=1> (дата доступу 10.08.2022).

13. Геополітичні орієнтації жителів України: червень 2021 року. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1054&page=1> (дата доступу 10.08.2022).

14. Економічна теорія цінностей та інституціональна фрагментація глобальної економіки. *Світ фінансів*. 2014. Вип. 2. С. 138-142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/svitfin_2014_2_19 (дата звернення: 10.08.2022).

15. Кривошеїн В. В. Вплив «Революції гідності» на політичну та правову культуру українського суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія : Політологія. 2016. Вип. 2 (29). С. 37–58.

16. Національна економічна стратегія. URL: <https://nes2030.org.ua> (дата доступу 10.08.2022).

17. Рябека Є. О. Проблеми утвердження європейської демократичної аксіології в українському суспільстві. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2019. Вип. 5-6. С. 23-36. URL: <http://multiversum.com.ua/index.php/journal/article/view/329/295> (дата доступу 10.08.2022).

18. Світове дослідження цінностей в Україні 2020 року. URL: https://mik.dcz.gov.ua/sites/mik/files/svitove_doslidzhennya_cinnostey_2020.pdf (дата доступу 10.08.2022).

References

1. Hofstede, G., Neuijen, B., Ohayv, D. D. and Sanders, G. (1990), “Measuring organizational cultures: A qualitative and quantitative study across twenty cases”, *Administrative science quarterly*, Vol. 35, pp. 286-316

2. Inglehart, R. and Baker, W. E. (2000), “Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values”, *American sociological review*, Vol. 65, pp. 19-51.

3. Kleiber, D. A. and Crandall, R. (1981), "Leisure and work ethics and locus of control", *Leisure Sciences*, vol. 4, no. 4, pp. 477-485.
4. MacDonald, A. P. (1972), "More on the protestant ethic", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol. 39, no. 1, pp. 116.
5. Rotter, J. B. (1966), "Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement", *Psychological monographs: General and applied*, vol. 80, no. 1, p. 1.
6. Weber, M. and Kalberg, S. (2013), "The Protestant ethic and the spirit of capitalism", Routledge, available at: <http://www.mipan.info/pdf/ethic/6.pdf> (Accessed 10 August 2022).
7. World Values Survey Association (2022), "WVS Wave 3 (1995-1998). Ukraine 1996. WV3 Data Ukraine Spss v20221107", available at: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV3.jsp> (Accessed 10 August 2022).
8. World Values Survey Association (2022), "WVS Wave 5 (2005-2009). Ukraine 2006. WV5 Data Ukraine Spss v20201117", available at: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV5.jsp> (Accessed 10 August 2022).
9. World Values Survey Association (2022), "WVS Wave 6 (2010-2014). Ukraine 2011. Research & Branding Group. WV6 Data Ukraine Spss v20201117", available at <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp> (Accessed 10 August 2022).
10. World Values Survey Association (2022), "WVS Wave 7 (2017-2020). Ukraine 2020. WVS Wave 7 Ukraine Spss v2.0", available at <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp> (Accessed 10 August 2022).
11. Sakhno, Yu. (2019), "Geopolitical orientations of residents of Ukraine: February 2019", available at:

<https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=827&page=1> (Accessed 10 August 2022).

12. Sakhno, Yu. (2019), “Geopolitical orientations of the residents of Ukraine: stable and changing in recent years”, available at: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=827&page=1> (Accessed 10 August 2022).

13. Sakhno, Yu. (2019), “Geopolitical orientations of residents of Ukraine: June 2021”, available at: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1054&page=1> (Accessed 10 August 2022).

14. Koziuk, V. and Shymans'ka, O. (2014), “Economic theory of values and institutional fragmentation of the global economy”, *The world of finance*, Vol. 2, pp. 138-142, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/svitfin_2014_2_19 (Accessed 10 August 2022).

15. Kryvoshein, V.V. (2016), “The influence of the “Revolution of Dignity” on the political and legal culture of Ukrainian society”, *Bulletin of the National University "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise". Series: Political science*, Vol. 2 (29), pp. 37–58.

16. National economic strategy (2022), available at: <https://nes2030.org.ua> (Accessed 10 August 2022).

17. Ryabeka E. O. (2019), “Problems of establishing European democratic axiology in Ukrainian society”, *Multiverse. Philosophical almanac..* Vol. 5-6, pp. 23-36, available at: <http://multiversum.com.ua/index.php/journal/article/view/329/295> (Accessed 10 August 2022).

18. Ukrainian Center for European Policy (2020), “World survey of values in Ukraine in 2020”, available at: https://mik.dcz.gov.ua/sites/mik/files/svitove_doslidzhennya_cinnostey_2020.pdf (Accessed 10 August 2022).

Стаття надійшла до редакції 20.08.2022 р.